

НЕПОЗНАТ БАНАТСКО-БЪЛГАРСКИ ВЕСТНИК

ЙОНКА НАЙДЕНОВА

На 15 януари 1893 г. унгарският провинциален вестник „Маляр Неплап“ започва да издава притурка, озаглавена „Нувалата¹ на маджарските българи“. Изданието излиза на банатско-българско наречие и е предназначено за българите в Банат. То се появява почти едновременно със седмичника „Маджарски българин“ и на практика стои близо до платформата и задачите на този вестник².

При нашите издирвания се оказа, че посоченото заглавие не фигурира сред заглавията на българските периодични издания в Банат, непознато е и на унгарските изследователи. Наистина „Нувалата на маджарските българи“ не е водещо издание в банатско-българския периодичен печат. Но макар със скромно значение в културно-просветния живот на българите в емиграция, вестникът определено се свързва с книжовното наследство на банатските българи и историята на издадените в Банат български периодически издания³. Представяйки настоящето издание, тук — предвид банатско-българската насоченост на „Маляр Неплап“ и неговата неотделима връзка с българския вестник — ще се спира на самото унгарско издание.

„Маляр Неплап“ (в превод: „Унгарски народен вестник“) е „седмичник за общество, просвета, икономика, отчасти промишленост“. Уредник-издател е унгарецът Шаламон Кьониг, като от началото на 1893 г. се включва още един издател — Ксавер Хорват. За място на издаването е означено селището Надсентмиклош, през 1893 г. има съобщения за още две селища — Винга и Темешвар (дн. Тимишоара).

Вестникът започва своето съществуване всъщност от четвъртата си годишнина през 1888 г. Преди това се нарича „Надсентмиклошки бюлетин“ и е със съвсем друга насоченост. Изданието излиза до 1895 г. и има общо седем годишнини. Особено важна за нас е деветата му годишнина, когато в допълнителна страница от 15 януари 1893 г. до 19 март се разпространява „Нувалата на маджарските българи“.

Периодичността на унгарското издание е непостоянна. В началото на четвъртата му годишнина е означено — „излиза всеки четвъртък“, от 1889 г. е отбелязано — събота, а от 1893-та — неделя. Годишно излизат около 52—53 броя, за някои години — напр. 1888 или 1889-та — броевете са неустановени. В националната библиотека „Сечени“ — Будапешта открихме екземпляри от четвъртата годишнина на вестника насетне, като за посочения период липсват отделни броеве, а други са непълни.

Както повечето провинциални вестници от тази епоха, и „Маляр Неплап“ е предназначен за местното население, а съдържанието му — освен регионалните известия и разисквания — съдържа новини от страната и света. Изданието се открива с програмна статия — обръщение към читателите. В нея вестникът си поставя за задача да бъде не просто „бюлетин на една определена тясна област“, а „да разпространява унгарщината и унгарското светоусещане сред по-широките кръгове“ в Южна Унгария. Във връзка с това

¹ На банатско-българско наречие: нувала=вестник.

² Вестникът излиза през 1893—1894 г. в две издания — българско и унгарско под наименованието „Madžarsčì balgarin (Temes-Vingai hiradó)“. Официално е орган на Винганското земеделско дружество, но на практика подкрепя опозиционна група в нейната борба срещу градската управа и е в услуга на унгарската денационализаторска политика.

³ В досегашните изследвания периодичният печат на банатските българи обхваща 31 заглавия на календари и 4 заглавия на вестници:

„Vingänska närudna nuvåla, “Madžarsčì balgarin (Temes-Vingai hiradó), “Närudna nuvåla, “Banätsčì Balgarsčì Gläsnič“. Вж. К. Т. е л б и з о в. Банатската българска книжнина (обзорен библиографски очерк). — Литературна мисъл, 1984, кн. 2, 127—142; П. М. о н е в. Периодичният печат на банатските българи. — Български журналист, 1976, кн. 5, 32—35.

редакцията умолява „патриотичните граждани на якогашен Банат“ да подпомагат духовно вестника, който трябва „да навлезе като роден сред смесеното по националност и език население“.

Подобна насока на вестника несъмнено е свързана с национално-политическите движения на епохата и общото състояние на населението на Банат. С предаването на Банат след т. нар. Съглашение и образуването на дуалистичната държава през 1867 г. към Унгария, към нейната южна част, областта започва да се нарича „Южна Унгария“, а якогашните бежанци от Чипровския край и крайдунавските села — „южно-унгарски българи“ (на банатско-българско наречие: „пладнемаджарски българи“). Положението на българските заселници се стабилизира още повече, засилва се интересът към културните традиции и книжнина. От 1866 г. до 90-те години на XIX век в банатските български училища и църква официален език е банатският говор, на него се списват и голям брой книги. Така намалява сръбохърватското културно влияние (през 1850 г. Банат е обявен за сръбско воеводство), но за сметка на това се усилва унгарското. Към края на века стремленията на просветното законодателство в Австро-Унгария са съвсем целенасочени: денационализация на чуждите народности, възпитание в духа на унгарската общност.

Не без значение е и фактът за смесеното население на Банат. Само областта Темеш, разположена в средата на „Южна Унгария“ (областта между реките Дунав, Тиса и Марош, дн. Муреш) и с основен административен център Темешвар, има общо 12 националности: унгарци, немци, сърби, власи, готи (словаци), рутенци (карпатски украинци), буеваци и шокаци (южнославянски народности групи), българи хървати, чехи и турци⁴. Смесено население има и Торонталска област, където са разположени немалко български общини, също и селището Надсентмиклош — мястото на издаване на вестника. Торонталските българи живеят заедно с унгарци, немци, сърби, румънци, тоти и хървати⁵, като броят на българите към края на века възлиза на ок. 8000⁶. Според Геца Цирбус през 80-те години на XIX век неасимилираното българско население в Банат е 14 368 души, от тях най-много са българите в Бешенов (5558 души), във Винга (3458 души) и в Брешкя (1037 души), а останалите са пръснати в 24 села сред чуждозично население⁷. Специално внимание заслужава град Винга, околийски център в Темешка област, една от първите колонии, в която се заселват българи, предимно католици-чипровчани. Основан като българска община още през 1738 г., получил през 1744 г. права на привилегирован град от кралица Мария-Терезия, през 80—90-те години на миналото столетие Винга претърпява значителен икономически подем. Градът разполага с поща, телеграф и железопътна станция, със свое земеделско и католическо дружество. Разцъфтяват занаятите, разширява се търговията. Оживлението в икономиката се пренася и в културния живот на града. От Винга излизат много български книжовници, най-вече с Винга са свързани и банатските български книги и периодичен печат — календари и вестници.

Следователно никак не е случайно, че „Нувалата на маджарски българи“ е предназначена най-вече за винганските българи. Не е случайна — предвид мястото на издаване — и нейната поява тъкмо в „Мадяр Неплап“.

Поради компактното българско население и целите, които вестникът си поставя в служба на унгарската денационализаторска политика, материалите са посветени предимно на България, от една страна, и в много по-голяма степен — на „новините от Винга“, от друга. Заедно с това се разискват въпроси на поунгарчването и „интересите“ на винганските българи.

Подчертаното внимание към българската тематика е заявено още в първите броеве на унгарското издание. В бр. 2 от 1888 г. (първият не е запазен) е отпечатано съобщение „Грабежи в България“ за ограбването на пощата в Русчук (дн. Русе). Редом с него е рубриката „Новини от Винга“, която оттук нататък ще присъства в почти всеки брой на вестника и заедно със съобщения от най-различен характер ще съдържа някои ценни сведения за банатско-българските културни дейци и прояви.

От материалите, посветени на България, се откроява пътеписът „Десет месеца на изток“, който от 18 октомври се публикува с продължение. Негов автор е Винце Грожеску, гръцко-католически духовник написал материала специално за „Мадяр Неплап“. Спомените му —наред с Румъния, Турция и Гърция, — засягат видното във Видин, Силистра, Черна вода, Добруджа. . . Повествованието съдържа и някои историографски отклонения и съвсем естествено — предвид повече дневниковата форма на пътеписа — и емоционални пасажки. Чувствата, които вълнуват автора и подклаждат със заряд съдържанието, са про-

⁴ V o d o r A n t a l. Délmagyarországi telepítések története és hatása a mai közállapotokra. Budapest 1914, I. o.

⁵ Magyarország Värmegeyi és Városai. Torontál värmegeye. IX. o.

⁶ Пак там, с. 168.

⁷ Г. Ц и р б у с. Южноунгарските българи. — Периодическо списание, кн. XII. 1884, с. 72.

диктувани вече не от историческата съдба на българите под турско робство (както е в унгарската мемоарна литература от средата на века), а от действителността в новоосвободена България. „Забележително място е този Видин — пише авторът за първата точка от своя маршрут, — тук маджарите някога спечелиха много битки. През 1877 г. римската армия премахна турската провинция и я предаде на една нация, от която България създаде свой достоен търговски град. . .“ „Нататък, нататък, от Видин — продължава авторът, потресен от видяното, — защото тук още могат да се чуят ужасните викове на опустошението и смъртта — тук почти всичко е в развалини. . .“ Приповдигнатостта, поетичните описания са вдъхновени най-вече от красотата на природата и изконните добродетели на българина: „От друга страна може да се види сегашна България. С устремените си възвишения, с прочутите си равнини, с Балкана, който се вижда отдалеч. Пътникът се унася, виждайки тези прекрасни места. Тук е преупскала конницата на Източната римска империя, тук са воювали гърци (ромей), румънци, албанци, траки, българи, сармати, гети, хуни, турши и маджари. И днес една нова нация, един работлив нравствен народ се подава изпод тия развалини, за да си пробие с оръжие и труд път към просветата. Аз на този народ затова, че има морал, му предричам хубаво бъдеще. . .“ Пестеливото изложение, деловият стил помагат на автора да изкаже обективни истини: „Не искам да оценявам сегашното примитивно състояние, то не ме интересува. Но вземам предвид, че основни качества на българския народ са моралът и трулът. . .“ Пътепистът продължава да излиза с отделни прекъсвания почти до края на годината и съвсем определено информира за народите от Изтока, подпомагайки и пряко, и косвено основната насоченост на вестника.

Другият по-голям кръг от въпроси, както вече изтъкнахме, са новините от и около Винга. Това са най-често съобщения за сватби, смърт, побоища, убийства и самоубийства, гроздобер, пазар, болести, епидемии, пожари, събрания, балове, назначаване на длъжностни лица, водоснабдяване и пр., и пр. Освен че документират време и събития и са ценен източник на фактически материал, тези съобщения отразяват унгарофилски настроения и пристрастия. Така например под заглавието „Преминаване към католическа вяра“, публикувано в бр. 31 от 1892 г., се съобщава за българин на име Ловров, който се влюбил в унгарка от еврейски произход до такава степен, че в името на любовта си бил готов да се покатоличи. Във връзка с това вестникът прави следното заключение: „Българските младежи от Винга не само че напаякдъ живеят честно, но могат и да завоюват онези, които им харесват. Какъв чудесен народ ще стане от тях, когато напълно се поунгарчат.“

Другаде — в бр. 33 от 1892 г. — четем за унгарци-заселници във Винга: данните са за 40 семейства, решили да се установят на мястото на банатските българи, изселили се наскоро в родината си⁸. Същата година излиза статия под наименованието „Поунгарчване в Унгария“. В нея столичното дружество отправя призив към унгарското население да общува, пазурава, гостува и пр. само у онзи, който говори на унгарски. Между причините се изтъква и обстоятелството, че на пазара се чува разноезична реч, особено немска⁹.

Близко до тези материали са и обявите в областта на образованието. В бр. 3 от 1889 г. например се казва: „В интерес на по-успешното обучение по унгарски език Южноунгарското учителско дружество обявява следния конкурс: „Как да се преподава унгарският език като разговорен език от всекидневния живот в народните училища?“

Пак в кратките новини, свързани с Винга, става дума за познатия български книжовник Леополд Косилков. С гордост редакцията говори за известния писател и поет, „нашия приятел Липот Косилков“, който въпреки че „Южна Унгария е българскогороярща“, „засвидетелства надеждите на нашите сънародници с унгарско светуосцудане“. Като свидетелство за патриотичната му дейност — след издаването на вестник „Винганска нарудна нувала“ — редакцията сочи предстоящите книжки на „Български целедин гудишник“ и „Български Дневник (Калиндар)“¹⁰.

Сред другите имена на български просветни дейци заслужава да споменем името на Йожеф (Йозеф, Йозу, Йозуф) Рил, книжовник, вписал името си и в унгарската педагогика и училищно дело, който — както научаваме от бр. 2 и 3 от 1889 г. — учителствува десет години във Винга¹¹.

⁸ За изселването има съобщение в бр. 14 от 1892 г., което гласи: „Миналата седмица отново 10 семейства се изселиха от Винга в България, другата седмица също ще се изселят няколко, което е повече от учудващо, тъй като в България изселниците живеят като къртици под земята.“

⁹ Бр. 15 от 1892 г.

¹⁰ Бр. 13 от 1888 г.

¹¹ В книгата на М. Люлюшев „Просветното дело на българската емиграция в Румъния през Възраждането“, С., 1986, с. 37 и 45, е посочено, че Рил учителствува във Винга от 1862 до 1869 г.

В периода 1890—1891 г. българската тематика по страниците на вестника е по-слабо застъпена. До появата на българската притурка през 1893 г. едва няколко материала привличат вниманието. Единият е „Писмото-откуп на винганските българи от времето на Мария-Терезия“, публикувано с продължение в бр. 21 от 1892 г.; писмото представява интерес като изворов материал. Другата група материали са свързани с осветяването на новата църква във Винга. В бр. 12 от 1892 г. има съобщение, че църквата е готова, в бр. 12 и 13 се говори подробно за нейната уредба, а в уводната статия от бр. 25, озаглавена „Двата радостни дни на винганци“, се казва: „Радостен ден ще бъде утрешният за населението на този град, тъй като векове минават, докато отново се построи и освети нова църква и понеже това голямо дело стана възможно единствено поради пожертвователните дарения на населението на града.“

Статията е интересна и в едно друго отношение. Тук за пръв път изпъква името на Янош Мартон, представител на „Мадяр Неплан“ в Темешка област, който на практика — и по признанието на Шаламон Кьониг¹² — се явява съредактор на унгарското издание. С назначаването на Мартон новините от Винга зачестяват, той стои в центъра на създаването и списването и на българското издание, и сътрудничи и на други банатско-български вестници. Както сочат данните в унгарското издание, през 1892 г. Мартон пише паметен лист, в който прави исторически преглед на заселничеството на винганските българи и описва тържествата по случай осветяването на новата църква¹³. Материалът излиза вероятно и на български език. Едно друго съобщение разказва за любителско театрално представление във Винга и е също свързано с името на Мартон — автор на показаната пиеса и инициатор на представлението, който желае „да раздвижи духовните ценности на града“¹⁴.

Непосредствено преди появата на „Нувалата“ уводната статия отново е от Мартон и има многозначително заглавие. „Нека да се разберем“. В нея авторът се обявява срещу провинциалния печат и дава за пример Южна Унгария с нейните две области Темеш и Торонтал: „Докато на тези две места чуждият, особено немският печат ни е наводнил. . . , то унгарският печат само животува и дори рискува да се провали в по-големите южни градове. . .“¹⁵

Броят съдържа и важното съобщение за излизането на „Нувалата на маджарските българи“. В него се изтъква нуждата от „още един вестник на български език“ (другият вероятно е „Маджарски българи“), който да обхваща „всичко нужно и интересно за българите“. Инициативата на редактора Ш. Кьониг се подкрепя горещо от автора на обявата Мартон, „понеже българските граждани на Винга имат толкова много дела, които е полезно и целесъобразно да се обсъдят открито“.

В повторното съобщение за появата на специална притурка в бр. 3 е добавено: „От днешния брой вестникът ще съдържа и известия на български език, чиято цел е раздвижването на културните интереси на българите и спечелването за поунгарчването на тази умна и толкова податлива на прогреса народност. Надяваме се, че това наше начинание ще събуди одобрението на уважаемите ни читатели.“

Че притурката се приема радушно от по-голямата част на българското население, срещаме сведение и по страниците на самия вестник¹⁶. Наистина в сравнение с други издания на банатско-българския периодичен печат литературният материал тук е твърде слабо застъпен¹⁷. Не са много и книжовните и политическите новини. И все пак: „Нувалата“ задоволява известни духовни потребности, ако не с друго, то със своя книжовен език. Макар и тромав, и с прекомерно много чуждичи и новоизковани думи, този език така или иначе предоставя четиво на българите, незнаещи унгарски. И в крайна сметка приобщава откъснатото, изолирано население на Винга към родния език и специфичната българска културно-религиозна общност.

На второ място притурката има известно значение за развитието — на основата на банатския български говор — на литературния език. Като свидетелствува „мулбата“ към читателите, появила се в почти всички броеве на „Нувалата“: „Bulgarskutu pismu zasz magyarsztyi szluva sze pizsat, szam nekolku s sluva katye zs, sz, gy, ty, dzs, kuje mije magyarsztyi. . .“ („Българското писмо се пише с маджарски слова, само няколко са слова като маджарските zs (ж), sz (с), gy (дб), ty (тъ), dzs (дж), — т. е. знаци, които се отличават от буквената система на Й. Рил“¹⁸.

¹² Вж. бр. 8 от 1893 г.

¹³ Бр. 25 от 1892 г.

¹⁴ Бр. 35 от 1892 г.

¹⁵ Бр. 2 от 1893 г.

¹⁶ Бр. 5 от 1893 г.

¹⁷ С изключение на стихотворение от поета Илия Карабенчов, публикувано в бр. 5 от 1893 г., както и на няколко съобщения за книжовни прояви, художествени произведения не се обнародват.

¹⁸ За буквената система на Рил и книжовния език на банатските българи вж. С. т. С т о й к о в. Банатският говор. Трудове по българска диалектология. С., 1967; М. Л ю л ю ш е в. Цит. съж., с. 43 и др.

За отделни рубрики е трудно да се говори, въпреки че в някои броеве се полагат усилия за публикуването на новини, обединени под заглавията: „Kako ij novu u nas“ („Какво ново у нас?“), „Kako ij novu u dumivinata?“ („Какво ново в родината?“), „Kako ij novu u gulémija svet?“ („Какво ново по големия свят?“). Към повечето битовия характер на изданието насочват и такива материали като правилник на Южноунгарското промишлено дружество, изяснения за църквата и училището във Винга, новини от всекидневния живот (например венчавка) и др.

Заедно с одобрението, което поражда подобно издание на роден език, по страниците на „Нувалата“ продължават борбите около поунгарчването на винганци и на другите българи. Още в първата уводна статия „Vinganstyi bulgaristyi Ukáz (Hurta vaz vinganstyite Balgare)“ се казва: „Mladijte silat da na usat madzsárstyiya jazity, da sled nekolko gudini nissime humaniti idin, koj madzsártýte nissime znaj. . .“ („Младите искат да учат маджарския език, та след няколко години да знаят маджарски“). В заглавната статия от бр. 5 „Kako stemi“ („Какво искаме“) се изтъква, че вече сто и четиридесет години българите са в Маджарско с център Винга, но тъй като няма от какво да живеят, се изселват в други земи. В селата с българско население¹⁹ няма нищо за четене, което засяга най-вече хората, незнаещи унгарски език. Оттук се подчертава нуждата от „маджарско патриотично четиво, а българинът да има права като другите pulgare (граждани)“.

Във връзка с основната насока на вестника се промъкват също съобщения за банатчанин, който се обесил от мъка, „защото трябвало да се изсели в България“ (бр. 7), за изселвачи се фамилии (бр. 5), за „нечелесобразността“ на националната носия на винганци, понеже „до голяма степен пречела на общуването и не отговаряла на климата“ (бр. 4) и пр.

Страстите около за и против поунгарчването се разгарят дотолкова, че в уводната статия на бр. 8 на унгарското издание Янош Мартон дълбоко огорчен от нападките, си подава оставката, като пише: „Глухо диша голяма част от т. нар. интелигенция на град Винга. Сто и няколко години вече откакто този град е населен от народност, която обича унгарската родина не само телом-духом, но и — което е много съществено — едва чака да усвои писмено и устно нейния роден език. А какво трябваше да разберем еко? Това, че управата, на която се е поверила, в която е вярвала, обичала не само, че ни най-малко не са занимава с най-светите ѝ интереси, а, както изглежда, дори се радва, че остава в онова състояние на знания, в което се намираще, прекрочвайки за пръв път маджарска земя. Езикът на винганските българи е толкова беден на думи, та често е неспособен за означаване на най-примитивните понятия и така наистина не е чудно онова, което виждаме: българинът, колкото повече понятия и чувства може да изрази на влашки, толкова по-добре ползува и влашкия език. Поунгарчване българите не искат, но понасят те да се порумъчат и заедно с езика да вземат и духа на тази народност, както направи целият народ на Крашов-Сьорен (окр. Караш-Северин — б. м., Й. Н.), т. нар. българи-крашовани, от които една част днес знае само влашки, а другата — само сръбски. Който не вярва, нека посети само веднъж българските крашовани и веднага ще види, че от сърбите или от власните днес тях ги дели само католическата вяра.“

Като прибавим към тези думи пламенната защита на редакцията, обявила Мартон за „pars melior“ на своето издание²⁰, а също и разгорещената престрелка между редакцията и читател-опозиционер, обявил се срещу издаването на „Нувалата“²¹, пред нас се разкрива твърде сложна картина. От една страна — борби между унгарската администрация и българските заселници, обезпокоени за своето народностно самосъхранение, от друга — борби срещу градската управа и разногласия сред самите българи. Интересен е примерът с т. нар. крашовани — славянски католици, живеещи в източната част на Банат и силно повлияни от хърватското културно влияние. В редакционната бележка по повод оставката на Мартон категорично се заявява: „Не можем да наблюдаваме и занаяпред. . . сигурното порумъчване на маджарските българи, не можем да допуснем те и крашованите да се абсорбират посредством влашкия елемент. . . По-скоро стремейт ни с българите и крашованите да се възпитат в патриотичен дух и да се придвижи тяхното поунгарчване. В тази наша задача бяхме намерили незаменима опора у господин Янош Мартон. . .“²²

Подобни данни изясняват не само ролята на Мартон като представител на вестника в Темешка област, най-вече във Винга. Те показват красноречиво, че преди да заемем осъдителна позиция към под-

¹⁹ Изредени са следните 24 села: Vinga, Ô-Bessenyò, Itvarnok, Rogendorf, Lukácsfalva, Módos, Nermeth, Izgár, Denta, Brestje, Birda, Kanak, Bărăcsháza, Nagy-György-falva, Ivanova, Szemenik, Krassova, Jabalcsa, Lupak, Klokotics, Ravník, Vodník, Károlyfalva, Izbistye.

²⁰ Бр. 8 от 1893 г.

²¹ Бр. 8 и 9 от 1893 г.

²² Бр. 8 от 1893 г.

дръжинците на унгарската държавна политика, е нужно фактите да се огледат от всички страни. Борбата за поунгарчване е и борба срещу порумънчването на банатските българи и другите културни влияния (немско, хърватско, сръбско), които те изпитват във всекидневния си живот. От друга страна, имаме всички основания да смятаме, че и този вестник — заедно със седмичника „Маджарски българи“ — отчасти участва за острите си статии в борбата срещу градската управа. „Маджарски българи“ например, като апелира за пълното усвояване на унгарския език, същевременно подпомага борческите настроения на българите в техните разногласия с омразния „душманин“ — магистрата.

След напрежението, което поражда оставката на Мартон, вестникът само няколко месеца след създаването си запада. И макар в бр. 12 унгарският представител на „Мадяр Неплап“ в Темеш и Винга да заявява, че ще продължи да сътрудничи, материали от него не се появяват. В бр. 16 на унгарското издание той се отказва окончателно от поста, който заема, вкл. и поради болест²⁰, и въпреки няколко поредни съобщения в средата на април за подновяването на българската „нувала“, притурката повече не излиза.

Прекъсването на връзката с Мартон се оказва решаващо за съдбата на българския вестник. След неговото прекратяване намаляват рязко новините от Винга по страниците и на „Мадяр Неплап“. До края на издаването му повече интерес към българите е проявен единствено в бр. 38 от 1893 г. Там е поместена статията „Литературата на нашите българи“ с автор Ксавер Хорват, в която се цитират имена на книжовници (Л. Косилков, И. Карабечов, Клубочар, Е. Ферменджин) и книжовни прояви, и на практика се одобрява „литературното движение на българските ни братя“.

Трудно е да се установи доколко „Нувалата на маджарските българи“ успява през краткото си съществуване в своята основна цел — поунгарчването на винганци и останалите банатчани. Но заедно с унгарския вестник и българският лист задоволява определени духовни потребности и се занимава — освен с въпроси от местнически характер — с един от най-парливите проблеми от края на века. Като едно от малкото издания на тази специфична народностна група „Нувалата на маджарските българи“ несъмнено има своето място в периодичния печат и книжнина на нашите заселници в Банат.

ПИСМА НА ИВАН КИРИЛОВ ДО ЦАНКО ЦЕРКОВСКИ

ДИМИТЪР Р. ДИМОВ

През тридесетгодишната си обществено-политическа и литературна дейност Цанко Бакалов Церковски е поддържал активна кореспонденция с почти всички български писатели.¹

Архивното наследство на Цанко Церковски, съхранявано в къща музей „Цанко Церковски“ — Бяла черква, — е изключително ценен източник не само за живота и творческото дело на вдъхновения певец на селската неволя и борба, но и за историята на социалистическото и селското движение в България.

За историята на българската литература, както и за обогатяване биографията и изследване творчеството на някои български писатели, са ценни и писмата до Ц. Церковски от Константин Величков, Петко Тодоров, Пейо Яворов, Антон Страшимиров, Елин Пелин, Иван Кирилов, Георги Бакалов, Христо Максимов, Димитър Бояджиев и др. Тук публикуваме няколко писма на Иван Кирилов (1876—1935) до Цанко Церковски.

²⁰ По данни от бр. 14/1893 г.

¹ Вж. по-подробно по въпроса у: Д. Р. Д и м о в. Из архивното наследство на Цанко Церковски. — Септември, 1961, кн. 5, 157—175.